

KOOPERATİFÇİLİK ARAŞTIRMASI VE KALKINMA

André HIRSCHFELD

Çeviren
Ass. Dr. M. Zafer ÜSKÜL

AZ GELİŞMİŞLİK SORUNLARI

Dünyamızın önemli bir kesiminin az gelişmişliği, zamanımızın insanların karşılaştığı sorulardan en ciddi olanları ortaya çıkaran bir olaydır.

Bu az gelişmişlik insanların çoğunluğunu ilgilendirmekte fakat yalnızca Devletlerin coğrafi parçalanışı, çağdaşlarımızın birçoğu için bu olayın keşfi geciktirmektedir.

Az gelişmişlik kavramı aslında bağımlı bir kavramdır. Gerçekten, bir halk ötekine göre aşağı yukarı her zaman az gelişmiştir. Bu kavram daha çok «olan»ı değil «olmayan»ı belirtir.

Ayırım yapılmadan söylendiği gibi az gelişmiş halklar, «proleter uluslar» ya da «üçüncü dünya ülkeleri» niteliği ve tarihi çok farklı insan gruplarını kapsamaktadır :

— Az gelişmiş bir bütünün ortasına yerleştirilmiş bir ekonomik ve teknik aygıt sahibi halklar ile bütünüyle geçimlerini sağlayacak tarıma dönük halklar gibi,

— Doğum oranı çok yüksek halklar ile yok olma yolunda olan halklar gibi.

Bununa birlikte, hâlâ az gelişmiş olan halkların büyük çoğunluğunun sömürgelelikten henüz kurtulmuş olduklarını kabul etmek gerekir. Bu yüzden, bu halklar tarihlerinin az ya da çok uzun bir

(*) André HIRSCHFELD, «Recherche Coopérative et Développement», *Revue des Etudes Coopératives*, n. 169, 1962.

dönemi boyunca batı ülkelerinin ekonomik ve sosyal egemenliğini tanımlamıştır.

Az gelişmişliğin ölçülerini ortaya koymak çok zordur. Bu alanda çalışan uzmanlar bir çok ölçüt saymakta, fakat herbiri bunları değişik biçimde sıralamaktadır.

En çok adı geçen ölçütlerden şunlar sayılabilir :

- Çok doğurganlık;
- Çok ölüm;
- İlkel bir hijyen;
- Niteliksel olsun, niceliksel olsun az beslenme;
- Kişi başına az enerji tüketimi;
- Okur yazar olmama;
- Tarımda çalışan nüfus oranının fazlalığı;
- İş yerleri sayısının yetersizliği yüzünden eldeki iş gücünün az kullanılması;
- Kadının aşağı durumu;
- Çocukların aşırı çalışması;
- Orta sınıfların zayıflığı;
- Feodal tipte otoriter bir siyasal rejim;
- Ülkenin birliğine kötü katılmış tribal biçimindeki toplulukların dayanıklılığı.

Hiç bir şekilde tamam olduğu savını taşımayan bu sıralama, her olayda bütünüyle bulunmaz. Gerçekte az gelişmiş halklar bir gam oluştururlar ve ayrıca az gelişmişlikle gelişmişlik arasında kalan çok sayıda durum vardır.

Bununla beraber, bu ölçütlerden üçü üzerinde durulmağa değer.

a) *Günlük Yiyecek Payı.* Bir batılının günlük yiyecek payı 3200 kalori dolayındadır. İlke olarak, 2500 kalorinin altına düşüncü genel olarak az gelişmiş bir ülke yurttaşının günlük yiyecek payıyla karşılaştığı düşünülür.

Bununla birlikte, yiyecek payının tam değerini yargılayabilmek için başka öğelerin göz önüne alınması zorunluluğunu belirtmek gerekir. Örneğin yiyeceğin içindeki proteinin önemi gibi. Öte yan-

dan, tartışmasız az gelişmiş olduğu halde nüfusunun niceliksel ve niteliksel beslenmesi aşağı yukarı hoşnut edici olan ülkelerin varlığına dikkati çekmek gerekir. Bu olaya özellikle siyah Afrika ülkelerinin bazılarında rastlanmaktadır.

b) *Kişi Başına Düşen Yıllık Enerji ya da Çelik Tüketimi.* Söz konusu ülkenin özellikle endüstrileşme derecesini ölçmeye yarayan bu tip ölçüt kesin sonuçlara ulaşmaya uygun değildir. Gerçekten, çok önemli bir endüstri grubunun varlığı, söz konusu ülke halkının bütününe iş olanağı ve hoşnutluk verici bir yaşam düzeyi sağlamaksızın, sonuç olarak önemli ölçüde enerji tüketebilir.

c) *Yıllık Brüt Gelir ya da Kişi Başına Düşen Brüt İç Üretim.* Bu ölçüt kuşkusuz en fazla hoşnutluk verici ve en fazla kullanılan ölçüttür. Bununla birlikte, ona kolayca en azından üç eleştiri yöneltilebilir.

— İstatistik aygıtı çoğu zaman yok olduğundan yıllık brüt geliri belirlemek çoğu kez zordur. Öte yandan, öz tüketim çok fazladır fakat çok yüzeysel biçimde bile olsa belirlenmesi çok zordur. Son olarak nüfusun sayısı bile çoğu kez ancak yaklaşık olarak belirlenmektedir.

— Kişi başına düşen brüt iç üretim az gelişmiş ülkelerde kişiler arasında var olan büyük eşitsizlikleri göz önüne almaz. Bu üretim Orta Doğu ve Latin Amerika ülkelerinden bazılarında hoşnutluk verici bir kalkınmanın varlığı sanısını uyandırabilir. Oysa bu ülkelerde tarihe bağlı nedenlerle olağanüstü lüks koşullarda yaşayan nüfusun çok küçük bir bölümü yanında nüfusun büyük çoğunluğu sefalet içinde yaşayan kent ve kır proletaryasından oluşmaktadır.

— Kişi başına düşen brüt iç üretim söz konusu ülkenin yaşam biçimine göre aynı önemi belirtmez. Örneğin, rahat bir biçimde yaşayabilmek için Amerika Birleşik Devletlerinin bir yurttaşı bir Hintli ya da Malezyalıdan çok daha fazla gelire sahip olmak zorunda kalacaktır.

Bu ciddi eleştirilere karşın bu ölçüt en geçerli ölçüt olarak görünmektedir.

En yeni istatistiklere göre, kişi başına düşen brüt iç üretimin değeri endüstrileşmiş ülkelerde 10.000 frankı açarken kalkınmakta olan ülkelerde ancak 1250 franka ulaşmaktadır. Bundan başka,

kalkınmakta olan ülkelerde toplam nüfusun % 70-90'ını kapsayan kırsal nüfus brüt gelirin ancak % 30-50'sini almaktadır.

Kalkınmış ülkelerle kalkınmakta olan ülkeler arasındaki açıklık kapanacağına benzememektedir. Az gelişmişliğin en iyi uzmanlarından biri olan Tiber Mende şunları yazmaktadır: «**Endüstride ilerlemiş ülkelerdeki bir milyon kişinin yıllık brüt üretimi 2.000 milyar dolar dolayındadır ve yılda en az 100 milyar dolar artmaktadır. Buna karşı, az gelişmiş bölgelerdeki iki buçuk milyar insanın brüt üretiminin dağılımı son derece eşitsiz olduğu gibi, mutlak rakam olarak zengin ülkelerin gelire göre çok yavaş artmaktadır. 700 milyar dolarlık ürün yaratan nüfusun üçte ikisi tarıma bağlıdır, oysa zengin ülkelerde köylülerin genel nüfusa oranı yalnızca % 10 dolayındadır**»¹.

Kaygı verici bu durum en yüksek uluslararası makamlarca bilinmektedir. Bu yüzdendir ki 24 ekim 1970'de Birleşmiş Milletler örgütü Genel Kurulu bir «Kakınmanın İkinci On Yıllık Dönemi İçin Uluslararası Estrateji» (1970-1980) kabul etmiştir. Bu stratejinin girişinde şu gerçek belirtilmektedir. «**Dünyanın az gelişmiş bölgelerinde yaşayan milyonlarca insanın yaşam düzeyi acınacak bir şekilde düşüktür. Az beslenmekte, okuma yazma bilmemekte, işsiz ve varlığını sürdürmek için zorunlu olan bir çok rahatlıktan yoksundurlar.**

...**İnsanlığın bir kesimi rahatlık içinde yaşarken en kalabalık olan öteki kesimi sefalet içinde sıkıntılı bir yaşam sürmekte, aralarındaki açıklık genişlemeğe devam etmektedir.**

Fakat, dünyamızdaki milyarlarca insanın içinde bulunduğu az gelişmişlik durumunu en yüksek kürsülerden de olsa ortaya koymak yeterli değildir; şimdi tam olarak tanınan ve titizlikle incelenmiş bulunan bir durumun olanaklı olduğu kadar kısa sürede ortadan kalkmasını sağlayacak yöntemlerin araştırılması ve sonra da uygulanması hem gerekli hem de ivedidir.

KALKINMA YÖNTEMLERİ

Az gelişmişlikten kurtulmak için kullanılan yöntemler, özellikle Devletin ekonomik alana müdahalesinin genişliği, niteliği ve

(1) Tibor MENDE, *De l'Aide à la Recolonisation-Les Leçons d'un Echec*, Ed. du Seuil, Paris, 1972.

düzeyi konusunda birbirinden farklı çeşitli modellere göre, artmıştır.

Bu modeller genel olarak üç ayrı kategoride incelenebilir, ancak aralarındaki sınır iyi belirlenmemiştir.

1. «Liberal» olarak anılan model. Örneğin Afrika'da Sahranın güneyinde Fildişi Sahili liberalizm yoluna girmiş ve, bu ülkenin ekonomik alanda bazı başarılar kazanması sonucu, «muzaffer liberalizm»den söz edilmiştir.

2. «Sosyalist» olarak anılan model. İlgili ülkelerin yöneticileri kalkınma konusundaki ekonomik anlayışlarını bilimsel sosyalizm ya da marksist sosyalizm çerçevesi içine oturtmaktadırlar.

Yazımızda bu ülkelerin herbirinde kullanılan yöntemlerin incelenmesi ve karşılaştırılması söz konusu değildir. Bu yöntemler, çeşitli ülkelerin işletilmekte olan ya da potansiyel doğal kaynaklarının önemi ve niteliğine göre zorunlu olarak birbirinden farklıdır.

Afrika'da Cezayir, Gine, Tanzanya, Mali bazı dönemlerde, Amerika'da Küba ve bir süreden beri Şili, Asya'da Kuzey Vietnam ve Kuzey Kore bu modele bağlanmışlardır.

3. «Karma» olarak anılan model. Bu modeli kullanan ülkelerde siyasal yöneticiler çoğu kez sosyalizmden marksizmin katılığından oldukça uzaklaşmıştır; ve bir yandan kişiye düşüncelerini olanaklı olduğu kadar serbestçe açıklama olanağı vermeyi; öte yandan da ortaya konulan yeni ekonomik ve sosyal yapıları, özellikle Afrika'da Sahranın güneyinde ve bir çok Latin Amerika ülkesinde, yerini güçle koruyan geleneksel yapılara az çok sistematik bir biçimde bağlamayı dener.

Kalkınmakta olan ülkelerin yöneticilerinin seçtikleri model hangisi olursa olsun, modern büyük Devletlerle aralarındaki sosyal ve ekonomik alandaki açıklığı kapatabilmek için bu ülkeler çabalarını çoğu kez iki yöne yöneltmişlerdir : Bir yandan toprak yapısının reformuna, öte yandan da ekonominin planlanmasına.

TOPRAK YAPISININ REFORMU

Üçüncü dünya ülkelerinin birçoğunda ekonomik kalkınmanın yolu, çeşitli nedenlerle, toprak mülkiyetinin yeni bir yapıya kavuşturulmasından geçer.

Afrika'da, özellikle Sahranın güneyinde yürürlükte olan toprak hukuku bu büyük kıtanın, bazan çok sayıda insanı kapsayan etnik ya da dinsel grupların varlığı temeline dayanan, ekonomik ve sosyal yapısından ayrılamaz.

Toprak hâlâ bütün topluluğun mülküdür ya da bütün topluluğun kullanımına bırakılmıştır. Topluluğun üyeleri geçimlerini oradan sağlarlar.

Topluluğun şefi (bu kişi ailenin şefi, dinsel şef ya da hem ailenin şefi hem de dinsel şef olabilir) topluluktaki her erkeğe toprağın bir bölümünü kendi adına işletmesi hakkını tanımaktadır.

Herhangi bir nedenle (ölüm, hastalık, vb...) bu hak kullanılmadığı zaman toprak doğal olarak topluluğa geri döner ve aynı koşullar içinde bir başka üyenin kullanımına bırakılabilir.

Genel olarak (çünkü Afrika büyüktür ve nüfus yoğunluğu özellikle denizden uzaklaştıkça azalır) topluluğun topraklarının yalnız bir bölümü işletilmektedir, öteki bölümü nadasa bırakılmaktadır ve ancak ekilen toprağın gücünün azalma belirtileri göstermesi üzerine işletmeye açılır.

Toprağı kullanan kişi karşılık olarak topluluğun şefine bazan para olarak fakat çoğu kez aynı bir çeşit kira vermek zorundadır. Bunun yanında, bir çok bölgede, topraktan yararlanan kişi ve hatta ailesinin tümü ya da bir bölümü (erkek, kadın, hatta çocuklar) yılda belirli bir süre şefe ayrılan toprakta çalışmak zorundadırlar. Bu zorunlu çalışma günlerinin değeri kiranın değerinden bazan çok daha fazladır.

Bu ilkel toprak yapısı, köylülerin kişisel girişimini çok sınırlayarak, kırsal kalkınmayı, dolayısıyla ilgili bütün ülkelerin ekonomik kalkınmasını franleyici niteliktedir.

Başka bölgelerde, özellikle kuzey Afrikada'da ve daha küçük ölçüde Siyah Afrika'da, değişik büyüklükteki toprak bölümleri, bazan bölgenin siyasal şefleri ya da geleneksel dinsel şeflerle anlaşmaya varılarak, toprağı elinde tutan Avrupa asıllılara (şirketler ve çok az olarak da kişiler) satılmış ya da ayrılmıştır.

Sömürgeciliğin doğrudan sonucu olan Avrupa asıllıların toprak sahibi olmaları durumu sömürgecilikle birlikte son bulmuş ve

siyasal bağımsızlığına kavuşan ülkelerin geniş toprakları aniden serbest kalmıştır.

Çoğu kez kollektif işletme denemesine girilmiş; sık sık da, toprağın mülkiyeti Devlete geçtiği zaman, toprağın işletilmesi daha önce tarım işçisi olan küçük çiftçilere bırakılmıştır.

Latin Amerika'da ve bazı Orta Doğu ülkelerinde, ekstansif tarım yapılan büyük toprak parçaları, sertlik dereceleri değişik toprak reformları sonucu çok sayılı küçük işletmeciyeye dağıtılmıştır.

Çoğu kez aceleyle ve yeni çiftçiler önceden eğitilmeden ortaya konulan yeni toprak yapısı kendi başına bırakılamaz. Tersine, genel olarak kooperatifçilik biçiminde olan bir kollektif hareketle desteklenmelidir.

Bu zorunluluk uluslararası makamlarca da, özellikle Birleşmiş Milletler Örgütü (O.N.U.) ile Birleşmiş Milletler Besin ve Tarım Örgütü (F.A.O.) tarafından Uluslararası Çalışma Bürosunun (B.I.T.) da yardımıyla 20 haziran-2 temmuz 196 tarihleri arasında Roma'da düzenlenen Toprak Reformu Dünya Konferansında, kabul edilmiştir.

Bu konferansın bitiş raporunda şu satırlar yer almaktadır. Bütün toprak reformu tasarılarında kooperatiflerin önemli bir rol oynamaları istenmiştir».

Aynı şekilde, Uluslararası Kooperatif Birliğince (A.C.İ.) Japon kooperatif hareketinin yardımıyla 1964'de Tokyo'da düzenlenen «kooperatifçiliğin ekonomik ve sosyal halkınmadaki rolü» konulu bölgesel konferansın bitiş raporunda şöyle denilmektedir : **«Toprak reformunun sonuçlarından biri küçük mülkiyetin ortaya çıkmasıdır. Bu yüzden, küçük bir mülkü işleten çiftçi kredi bulmak, tarım için gerekli tohum, ilaç ve gübre gibi girdileri sağlamak, ürününü pazarda satmak için kooperatiflerin yardımına gereksinme duyacaktır. Toprak reformu uygulanırken bir yandan da kooperatifler kurulmalıdır, yoksa üretim azlığı ya da küçük mülk sahibinin yararlanacağı örgütlenmenin yokluğu yüzünden üretimde düşüş tehlikesi doğacaktır».**

Bu durum, bir kaç yıldan beri toprak reformu yasalarının hemen hepsinin tarım kooperatiflerinin kurulmasını kolaylaştırıcı, hattâ zorunlu kılıcı hükümler taşımasını açıklamaktadır.

Bu alanda, Birleşik Arap Cumhuriyeti iyi bir örnektir.

Fakat bu tek örnek değildir.

Örneğin Peru Cumhuriyetinde kabul edilen 24 Temmuz 1969 tarihli toprak reformu yasası «tarlalarda çalışanlar için bir kooperatifler sistemi kurulması»nı öngörmektedir.

EKONOMİNİN PLANLANMASI

Üçüncü Dünyanın hemen hemen bütün ülkeleri, insan güçlerinin ve ekonomik kaynaklarının dökümünü yaptıktan sonra, kalkınmalarını planlamağa uğraşmıştır.

Ortaya konulan planlar ortak bir özelliğe sahiptir. Planlar ulusal ekonomik faaliyetlerin tümünü kapsamakta ve ulusun ekonomik ve sosyal kalkınmasının içinde gerçekleşeceği bir çerçeveyi kurmaktadır.

Çoğu zaman ülkenin ekonomik faaliyetlerinin bütününe kapsasa bile, bu global planlar kesimsel (sectoriel) planlarla birleştirilebilir. Böylece, örneğin bir çok Afrika ve Asya ülkesinde, tarım alanında planlar yapılmıştır. Bunlar özellikle tarım ürünleri çeşitlerinin arttırılmasını ve çok tüketilen bazı ürünlerin (örneğin batı Afrikanın bir çok ülkesinde pirinç ve bir çok ülkede sebze) ithalini gereksiz kılmayı amaçlayan planlardır.

Doğal olarak bu planlar, her ülke yöneticilerinin yaptığı siyasal seçime bağlı olarak, az ya da çok zorlayıcıdır.

Örneğin Fildişi Sahilinde siyasal iktidar özel girişimi ülke kalkınmasının itici ögesi olarak kabul etmiştir. Bunun sonucu, kamu kesiminin, özellikle finans, gümrük ve vergi alanlarında, ekonominin özel kesiminin planın gerçekleşmesine katılmasını dürtücü nitelikte bir aygıtla donatılması isteği ortaya çıkmaktadır.

Fakat, daha önce de değindiğimiz gibi, toprak reformu konusunda yapılan planın amaçlarının gerçekleşmesi zorunlu olarak halkın ilgili kesiminin katılmasına bağlıdır.

Gerçekten, yalnız hükümet otoritelerinin ve uygulayıcı memurların kafasında yer alan bir plan kesin olarak başarısızlığa mahkumdur. Çünkü, bir planın uygulanması halkın ilgili kesiminin çabasını ve hâttâ çoğu zaman fedakârlığını gerektirir. Kişileri ve sosyal

grupları siyasal iktidarın elinde eylemsiz bir araç olarak kullanmak-
sa olanaksızdır.

Gerçekte, köylülerin en basiti görünüşte en yoksulu bile üret-
mesi ve tüketmesi için yapılan fakat anlamadığı dürtüleri kabul et-
meyebilir ve böylece, ülke sorumlularınca titizlikle ve çok iyi niyetle
hazırlanan plan amaçlarının gerçekleşmesini tehlikeye sokabilir.

Amaçlarına ulaşmak için, planlama, zorunlu olarak ,ilgili halk
yığınlarının planı benimsemesini sağlamak ve hâttâ hayranlıklarını
ortaya çıkarmak zorundadır.

Bir kaç yıl önce Guy Bellonce şöyle yazıyordu : **Bir plan değe-
rini ekonomiyi kamulaştırmasından çok, gerçekten bütün ulusun
tasarısı ise ve yeterince açıklanmışsa, ülkenin bütün çalışanlarının
enerjisini harekete geçirmeye yetenekli bir sosyal tasarı olmasın-
dan alır. Bir ekonominin kalkınması için gerekli istek ve heyecanı
doğurma şansına yalnızca bağımsızlık savaşının ortaya çıkardığı
ulusal duygudan destek alan bir global tasarı sahiptir. Son olarak
plan, zorla elde edilen ekonomik ilerlemenin, iş alanının yokluğu ya
da uluslararası pazarın doymuşluğu yüzünden yitirilmesini önle-
yecek biçimde, bütün pazarlama sorunlarını incelemek ve olanak-
lı çeşitli durumlar arasında seçim yapmak zorundadır»²**

Bir kooperatif hareket kurulmasının yararı, halk yığınlarının
ekonomik kalkınmaya katılmasının yolu aranırken ortaya çıkar.
Böyle bir kooperatif hareket olanaklı olduğu kadar iyi bir yapıya
kavuşmuş olmalı ve bazı eski ülkelerde bir yüzyıldan beri ortaya
konulan çaba sonucu zorlukla gerçekleştirilen kooperatif modelle-
rinin hiç olmazsa ruhuna saygı gösterilmelidir.

KOOPERATİFÇİLİĞİN EKONOMİK VE SOSYOL KALKINMADAKİ ROLÜ

Böylece, Üçüncü Dünya ülkelerinin içinde bulunduğu az gelişi-
mişlik durumunu ortadan kaldırmak için girişilen bütün sistematik
çabalar kooperatifsel eylemleri harekete geçirir

(1) Guy BELLONCLE, «Le Développement des Collectivités Rurales par
la Formation d'Animateurs», *Archives Internationales de Sociologie
de la Coopération*, Paris, Juillet-décembre 1961.

Bu ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmalarında kooperatifçiliğin oynadığı rol, yöneticilerince de, bir çok kez, benimsenmiştir.

Örneğin, Senegal Hükümeti eski başkanlarından olan Mamadou Dia şöyle yazmaktaydı: «Afrika'da kooperatif hareketinin gelişmesi iki amaç taşıyacaktır: Bir yandan, üretim yöntemlerinin gelişmesi amacıyla teknik bilgilerin yaygınlaşması için gerekli araçları sağlayacak; öte yandan, eski Afrika'ya özgü zanaat ekonomisinin modernleşmenin getireceği biçim olan endüstri ekonomisine geçişi, karışıklık ve çatışma yaratmadan, sağlayacaktır».

Hindistan Hükümetinin eski şefi Nehru, Tunus Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Burgiba gibi başka liderler de, ülkelerinin kalkınması ve bu kalkınma içinde kooperatifçiliğin yeri söz konusu olduğunda benzer demeçler vermişlerdir.

Gerçekten, dünyanın her yerinde, kooperatifsel yöntemlerin uygulanması kalkınmakta olan yığınların kullanımına modern teknikler verilmesini ve bu yığınlara, bu yöntemlerin yararlılığını ve etkililiğini çabucak anlama olanağını sağlar.

Demek ki, bunlar hem ekonomik hem de sosyal ve öğretici değere sahiptir.

1. Kooperatifçiliğin Ekonomik Değeri.

Uzun bir dönem boyunca Üçüncü Dünya ülkeleri üretiminin pazarlama sistemi şu sonucu doğurmuştur: Bazan yürürlükteki ekonomik güçler sisteminin işleyişi, bazan da satıcının ahlak dışı davranışları (ayarısı bozuk terazi kullanma, karşısındakini ürkütme, vb.) yüzünden, küçük üretici pazarladığı kıt ürünlere karşılık haklı bir fiyat bulamamıştır.

Buna karşılık, satın almak zorunda olduğu bazı ürünlere (araç, petrol, tuz, şeker, keten, vb...) aşırı fiyat vermek durumunda kalmıştır.

Küçük üretici gereksinim duydukça ya da mâli olanakları ölçüsünde, küçük miktarda, eşya satın alır. Alışverişini yaparken de çeşitli araçların kurbanı durumundadır. Aç gözlü olan bu araçların, yaptıkları hizmetlerin önemiyle karşılaştırılmayacak derece-

ye ulaşan kârları ya dışarıya aktarılmıştır ya da ilgili topluluğu hiç işine yaramayacak zenginlik yaratmak için kullanılmıştır.

Buna karşı, kooperatif işletmesi, üreticiye ürününü en uygun ekonomik koşullarda satma olanağını sağlar. Öte yandan, kooperatif hareketin piramitsel yapısı ve, bölgesel ve sonra da ulusal çerçevede ikinci ve üçüncü derecede üst örgütlerin kurulması sayesinde üreticinin her ürün için üretimden tüketime kadar giden ekonomik dolaşıma en iyi biçimde katılmasını sağlar.

Ayrıca, küçük üreticinin yaşamı, ailesi ve meslekî faaliyetleri için kaçınılmaz olan tarım ürünlerini, ev eşyasını ve ham maddeyi normal fiyatlardan satın almasını sağlar.

Küçük üreticinin, tarımsal çalışma ve tropikal ülkelerde çok korkunç olan zararlı hayvanlarla savaşmak için gerekli materyali öteki üreticilerle birlikte kullanmasını sağlar. Küçük üretici, kaynaklarının yetersizliği ya da işletmesinin küçüklüğü yüzünden, bu materyali tek başına satın alamaz.

Son olarak, küçük üreticiye tasarruf duygusunu kazandırır ve ve normal faizli bir krediden yararlanabilmesini sağlar. Bu kredi, bir yandan gerçek gereksinimlerine, öte yandan da ödeme olanaklarına uygundur.

Belirtmek gerekir ki, son yıllarda, uluslararası konferanslarda kooperatifçiliğin ekonomik değeri bir çok kez kabul edilmiştir.

Uluslararası Çalışma Örgütünün üyesi olan Amerika Devletleri Çalışma Konferansında, işçi grubunun sunduğu karar tasarısı şunu önermekteydi : «Tarım kooperatiflerinin kurulmasının ve gelişmesinin dürtülmesi». Bunun ortaya çıkaracağı sorunlar ise Uluslararası Çalışma Bürosunca incelenecektir.

21 haziran 1966'da Cenevre'de toplanan Uluslararası Çalışma Konferansının kabul ettiği önerilerden şu sonuç çıkmaktaydı : **«Kooperatiflerin kurulması ve büyümesi, kalkınmakta olan ülkelerde, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma ile insanın değerinin yüceltilmesinin önemli etmenlerinden biri olarak kabul edilmek zorundadır.**

Kooperatifler, özellikle, aşağıdaki amaçları gerçekleştirmek üzere kurulmalı ve geliştirilmelidir.

a) Olanakları ve kaynakları sınırları olan kişilerin ekonomik, sosyal ve kültürel durumlarının düzeltilmesi ve girişim anlayışlarının güçlendirilmesi.

b) Tasarrufun teşviki, tefeciliğin ortadan kaldırılması ve kredinin yerinde kullanılmasıyla, kişilerin kaynaklarının ve ulusal sermayenin arttırılması.

c) Ekonomik faaliyetlerin ve artık ürünün hakkaniyetli dağıtımının daha geniş bir demokratik denetime kavuşturulması.

d) İhracat gelirlerinin arttırılması ve işçilerin istihdamı olanaklarının çoğaltılması. Bu, kaynakların tam işletilmesiyle sağlanabilir. Bunun da yolu, toprak reformu ve yeni bölgelerin üretken kılınmasına yönelik çalışmaların yapılması ile ham maddenin yerinde işlenmesini sağlamak için ülke düzeyine dağılan modern endüstrinin geliştirilmesidir.

e) Sosyal koşulların iyileştirilmesi ve konut, sağlık, eğitim ve haberleşme gibi alanlarda sosyal hizmetlerin tamamlanması.

f) Üyelerinin genel ve teknik bilgi düzeylerinin yükseltilmesine yardım edilmesi.

2. Kooperatifçiliğin Sosyal ve Eğitici Değeri.

Uluslararası Çalışma Konferansının da kabul ettiği gibi, kooperatifçilik yalnızca ekonomik değere sahip değildir.

Gerçekten, bütün ülkeleri teknik ilerlemeye açık duruma getiren endüstrileşme süreci, kişinin geleneksel toplumdan kaçınılmaz olarak kopması sonucunu doğurmuştur. Oysa bu toplum, bütün boyutlarıyla kişinin anladığı ve yakınlık duyduğu bir toplumdur : Çoğu kez kolektif olan iş mevsimlerin akışına göre, fakat sık sık da, bazan çok eski ve dinî bazan de sembolik kavramlar bağlı kurallara bağımlı olarak örgütlenmekteydi.

Buna karşı, ülkelerin endüstrileşmesi yabancı ögelerden hareketle olmakta ve bu endüstrileşme süreci toplumun dışında ortaya çıkmaktadır.

Bunun içindir ki, kişi için, içinde hareket edeceği, üreteceği, tüketeceği topluluğu yeniden yaratmak gerekmektedir. Kalkınma

yolunmaki ülke halklarının kaçınılmaz gereksinimleri, nitelik ve nicelik olarak, çok çabuk arttığından bu gereklilik çok ivedidir.

Oysa, bütün dünyada kaybolmakta olan eski toplulukların yerine geçebilecek sosyal hücreyi kooperatifçilik yaratabilir yeniden.

Kooperatifçilik kişiye aynı zamanda, hem teknik hem de moral düzeyinde, yükselme olanağı sağlar.

Yeterince türdeş gruplara ortak gereksinimlerinin bilincini vermeyi sağlar. Bu bilinçlenmenin, kökünü her kişinin kafasında bulan kollektif bir olay olması için grubun yeterince türdeş olması gerekir.

Sabırlı ve sürekli ortak çabanın, kişilerin gereksinimlerini en iyi koşullarda karşılama olanağı sağlayabileceğini göstermeye yarar.

Açıktır ki, yalnızca ilgi uyandıran evresi çabucak aşılabılır ve aşılmalıdır; işçilerin asıl teknik düzeyde eğitilmeleri gerekir.

Kooperatifçiliğin, yöneticilerini eğitmek için yeterince güçlü olmadığı ülkelerde, bu eğitim, çoğu zaman, kamu iktidarlarının ya da uzmanlaşmış kuruluşların işbirliğiyle gerçekleştirilir.

Bununla birlikte, yeni teknikleri geliştirmek için, bu tekniklerin yöneticilere, hatta kooperatif üyelerine öğretilmesi yeterli değildir. Çalışma yöntemlerinin iyileştirilmesi yollarını, yeni düşünelere, ilgili topluluğun bütün üyelerinin girişim esprilerine ve ilerleme isteklerine başvurarak, sürekli olarak araştırmak gerekir.

Oysa, özgün yapısı yüzünden, işletmeyi ve sorumlularının yeteneğini, esprilerini, teknik ilerleme olanaklarına kapatmaksızın işlerine egemen olacakları biçimde, ilerletmelerini kooperatifsel işletme sağlar.

Sonra, kooperatifsel eylem, sorunları sınırlı olan yersel küçük birimler düzeyinde, kooperatifleri yaşatacak ve geliştirecek kişileri yetiştirir; daha geniş örgütlerde, bölgesel ya da ulusal düzeyde sorumluluklar vermek üzere, en iyilerini seçer.

Başlangıçta küçük kooperatiflerde önemsiz görevler alan, sonra kooperatif hareketinde daha önemli yetkilere sahip olan kişilerin sonunda ülkelerinin hükümetinde çok büyük görevlere geldiği sık sık görülmektedir.

Gittikçe daha önemli güçlüklerle karşılaşmaları ve bunları yenmeyi başarmaları onlara çok değerli deneyler kazandırmıştır.

Ayrıca, kooperatifçilik uygulamasıyla, kooperatif işletmeleri yönetmek için kendilerini seçenlerden gördükleri güven karşısında sorumluluk duygusunu kazanmışlardır.

Son olarak, bilinç, doğruluk, bağlılık örneği vermişler; küçük zaafaların üstesinden gelerek yalnızca topluluğun yararına çalışmak için gerekli yeteneklere sahip olduklarını herkese göstermişlerdir.

KALKINMA YOLUNDAKİ ÜLKELERDE KOOPERATİFÇİLİĞİN DURUMU

Bu incelemenin çerçevesi içinde, kalkınma yolunda ülkelerdeki kooperatif hareketin gelişiminin ve bugünkü durumunun tam bir tablosunu yapmak olanaksızdır.

Yalnız, Uluslararası Kooperatif Birliğinin, üyesi olan örgütlerin listesini düzenli olarak yayınladığını ve Uluslararası Çalışma Bürosunun, titiz bir çalışma sonucu, onikinci kez, bir «Kooperatif Örgütleri Uluslararası Repertuarı» yayınladığını anımsatmak yerinde olur³.

Öte yandan, bir çok ülkede, örneğin Fransızca konuşan Afrika ülkelerinde, bu ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmasından önce ya da sonra kurulmuş olan, tam anlamda kooperatif olarak kabul edilmesi zor, yardımlaşma niteliği ağır basan yarı kooperatifsel kurumlar varlıklarını sürdürmektedir. Bu yüzden de kooperatif istatistikleri tutmak çok zordur.

Bir yandan da, Üçüncü Dünyanın bir çok ülkesinde, kooperatiflerle ilgili yasa metinleri çok belirsizdir ya da yoktur. Bu durum da bu ülkelerin kooperatif güçlerinin sayımını karmaşıklaştırmaktadır.

Yukarıda adı geçen kaynaklara ve çeşitli ülkelerin kooperatif hareketleri üzerine yapılmış bir çok incelemeye dayanarak yine de Afrika ve Latin Amerika'da kooperatifçiliğin balıkçılık, tasarruf ve kredi alanlarında doyurucu biçimde geliştiği söylenebilir.

(3) Bureau International du Travail, «Répertoire International des Organisations Coopératives», 12. éd., Genève, 1971.

Fakat, en çok cesaret verici sonuçlar, özellikle tarım ürünlerinin toplanması ve pazarlanması alanlarında alınmıştır. Bu konuda belirtmek gerekir ki, kooperatifler, eylemlerin, çoğu kez, ürünlerin toplanması ve satışa hazırlanması işlemleriyle sınırlandırmakta; bu ürünlerin ihracını, kooperatiflerin çalışmalarına her zaman katılmadığı, kamusal ya da yarı kamusal kurumlar üzerine almaktadır.

Asya'da, özellikle İngiliz yönetimini tanımış olan ülkelerde, tasarruf, kredi ve konut kooperatifleri çok sayıdadır; belirli ölçüde de tüketim kooperatiflerine rastlanmaktadır.

Dünyada hemen her yerde, geleneksel zanaat (yıkılmamış ise) kooperatif hareketinin hareket noktası olmuştur; bu hareket ya zanaatkârların ham madde gereksinimini sağlamaya ya da üretimlerinin satılmasına yönelik olmuştur.

Bununla birlikte, gerçekleştirilen kooperatifler, çoğu kez, naziktirler. Ayrıca şu sakıncayı da taşırlar : Ya kamu iktidarları kooperatifleri propaganda amaçları için kullanırlar; ya da, tersine, bu iktidarlar kooperatiflerin uyguladıkları ekonomik politikaya yararlı olmadığını ya da karşı olduklarını ileri sürerler.

Ortaya konu/lan kaygılar

Belirtmek gerekir ki, bir çok ülke hükümetinin çeşitli kurumların da yardımlarıyla (uluslararası örgütler, hükümetlerarası örgütler —B.I.T., F.A.O., U.N.E.S.C.D., vb.— ya da hükümetlerle ilişkisi olmayan örgütler —özellikle Uluslararası Kooperatif Birliği—, hatta bazı ülkelerin kooperatif hareketleri : İsveç, İngiltere, Danimarka, Almanya Federal Cumhuriyeti, İsrail, U.R.S.S., Demokratik Alman Cumhuriyeti, vb... ve belirli bir ölçüde Fransa) gerçekleştirdikleri olumlu çabalara karşın alınan sonuçlar başlangıçtaki umutlar ölçüsünde olmamıştır.

Birkaç yıldan beri yayınlanan çeşitli belgeler, bu konuda bir hayal kırıklığı, hatta tasayı ortaya çıkarmaktadır.

Örneğin, Uluslararası Çalışma Örgütünün «Informations Coopératives» adlı bülteninde yayınlanan J. M. Texieri'nin bir incelemesinde, Venezuela'da kooperatifçilik hareketinin başlaması sırasında karşılaşılan güçlükler konusunda şunlar okunmaktadır :

«Meksika'dan Şili'ye kadar bütün Latin Amerika ülkeleri —özellikle And dağları yöresinde— yıllardan beri çözümü aranan sorun-

larla karşı karşıya bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu bölgelerde klasik tipde kooperatifle gerçekleştirilen ilerlemelerin çok inandırıcı olmadığını ve yöntemlerinin, toprak reformu yapılması zorunlu kırsal bölgelerde patlayıcı bir biçimde ortaya çıkan ve, bu yüzden, kısa dönemde yanıtlanması gerekli olan gereksinimleri karşılamaya uygun olmadığını kabul etmek gerekir.

Sonuç olarak şunu ortaya koymak gerekir : Az gelişmişlikle savaşta toprak reformunun uygulanmasında, kötü koşullarda yaşayanların yaşam düzeylerinin yükseltilmesinde kooperatifçiliğin etkili olabilmesi için yeni yöntemlerin aranması gereklidir. Geleneksel modellerden geçici olarak uzaklaşılsa bile, yığınlara ulaşacak ve sonra da ivedi gereksinimleri hemen karşılayacak formüllerin bulunması gerekiyordu. Bu ise, söz konusu insanlara yaklaşımda yeni bir kavram ve daha etkili yardım ve teknik öğretim biçimlerini bulmayı gerektiriyordu.⁴

Güney Asya için de, biraz karamsar bir biçimde olmakla beraber, aynı gerçekler ortaya konmuştur.

Örneğin, Madras Üniversitesi Rektörü Profesör B. Krishnarao şöyle yazmaktadır : «Geçmişte, Türkiye'den Filipinler'e kadar tarımda az çok bir evrim oldu. Fakat, bu evrim, kooperatiflerin üretimin etkili ve çabuk bir biçimde geliştirilmesinde oynayabilecekleri rol hakkında bir kuşkuçuluğu da beraberinde getirdi. Kalkınma yolundaki bölgelerde işletmeci küçük toprak sahiplerinin, çiftlik sahiplerinin ve tarım işçilerinin kümeleştirilmesi sorunları çözüm beklemektedir. Bu sorunları çözmeğe yeteneksiz ve istenilen sosyal değişiklikleri gerçekleştirmekte çok yavaş olduğu söylenen kooperatiflere bir çok eleştirici yöneltilmiştir.

Hindistan'da, kooperatifçiliğin küçük mülk sahibinden, küçük çiftçiden, tarım işçisinden ve işsizden çok daha önemli işletmeciyi korumaya yöneldiği sık sık söylenmektedir. Küçük çiftçiye, zanaatkâra, küçük endüstriye ve küçük esnafa yardım etmek amacıyla resmî ya da hükümetçe yönetilen kurumlar kurulmuştur. Hindistan ticaret bankalarının ulusallaştırılması bunun bir görüntüsüdür.⁵

(4) J.M. TEXIER, «Aspect de la Coopération au Vénézuéla», *Informations Coopératives du B.I.T.*, Genève, S. 4/69

(5) Krishnarao, «Quelques Obstacles à la Croissance du Mouvement», *Les Annales de l'Economie Collective*, Liège, S. 3-4, 1971.

Aynı şekilde, Afrika'da, kooperatifçilik ciddi aksiliklerle karşılaşmıştır. Bazı deneyler umut kırıcı biçimde sonuçlanmış ve halk arasında «kooperatifçilik» düşüncesinin değerini düşürmüştür.

Bununla birlikte, dikkatli ve yansız bir gözlemcinin kalkınmakta olan bazı bölgeleri «kooperatif mezarlığı» olarak adlandırması doğru olmaz.

Gerçekten, kooperatifçilik ilkelerine saygı gösteren topluluk işletmelerinin, Üçüncü Dünyanın ekonomik ve sosyal kalkınmasında, belirleyici bir rol oynayabileceğini gösteren çeşitli nedenler vardır.

Umutlanmanın nedenleri.

Umutlanmanın ilk nedeni şudur: Kooperatifçiliğin başarısızlığı gerçekte bu hareketin başarısızlığından çok kooperatifçilik hareketini dışardan canlandırmak için ivedilikle kurulmuş yönetsel aygıtın başarısızlığıdır.

Özellikle Guy Belloncle böyle düşünmektedir. Afrika'da «yerinde» elde ettiği uzun deneylerden sonra, Paris'te 1970 eylülünde toplanan Tasarruf ve Kredi Kooperatifçiliği Uluslararası 2. Konferansı'na sunduğu raporda Guy Belloncle şunları yazmaktadır: «**Afrika'da kooperatiflerin başarısızlığı olarak anılan şey aslında kamu kurumlarının başarısızlığıdır. Kuramsal olarak köylü işletmelerini iyleştirmek için kurulmuş olan bu kurumlar, halkın sözde olgunlaşmamışlığını öne sürerek, gerçek sorumlulukların kooperatifçilere yüklenilmesine karşı çıkmış ve bu yüzden köylülerin gözünde büsbütün yabancı kurumlar olarak kalmışlardır**»⁶.

İkinci olarak, dünyanın aşağı yukarı her yerinde, kooperatifçilik alanında başarılar kazanılmıştır: Özellikle kredi, tarımsal ürünün pazarlanması ve konut konusunda. En geçerli başarılar kooperatif geleneğinin çeşitli nedenlerle en eski olduğu ülkelerde elde edilmiştir.

Üçüncü olarak, sayısız deneylerden ve acılı başarısızlıklardan sonra, kooperatif hareketin sağlamlığını güçlendiren bazı aygıtlar uygulamaya konulmuş, bazı kooperatif tipleri kurulmuştur. Örneğin, Fransızca konuşan Afrika'daki toplum kalkınması, sabırlı ve

(6) Guy Belloncle, Problèmes de la Coopération d'Épargne et de Crédit dans les Pays en Voie de Développement.

devamlı bir çaba sonucu, kooperatifçilerin, kredi ve pazarlama kurum ve ajanslarınca ilgili kırsal yığınlardan gerekli olarak istenen ödeme ve güvence koşullarını anlamalarını ve kabullenmelerini sağlamış, böylece kooperatif hareketi finansmanı ve gelişimini kolaylaştırmıştır.

Öte yandan, köy yada küçük etnik veya dinsel topluluklar düzeyinde kurulan küçük kredi dayanışma kurumları ile daha önemli sayıda çiftçiyi kapsayan yardımlaşma ve gereçlenme kooperatiflerinin tek bir yönetsel organla harekete geçirilen ve denetlenen ortak eylemi, şimdiki başarısı örnek olma niteliğinde olan, bir kalkınma modeli ortaya konulmasını sağlamıştır.

Dördüncü ve son olarak, bazen yada bütün ülke düzeyinde kooperatifçilik eylemine girilmiş fakat bilgi verme ve kooperatifçilerin yetiştirilmesi konusunda yeterli çaba gösterilmemiştir.

Oysa, Asya'da ve Doğu Afrika'da kooperatif hareketin yaratılmasında önemli bir rol oynayan W. K. H. Campbell'in de yazdığı gibi, durum şudur : **«Her zeki ve okumuş kişinin yalnızca kendi doğal bilgileri sayesinde, özel eğitim görmeksizin, kooperatifçilikle uğraşmaya yetenekli olacağı düşüncesi yanlışır».**

Kooperatifçilik konusundaki bilgisi çok geniş olan Maurice Colombain, uzun deneyleri üzerinde derinlemesine düşündükten sonra, 2 mart 1962'de Dakar Üniversitesi öğrencilerine şunları söylemekteydi: **«Kooperatifçilik bütün iyiliklerini kooperatifçiliği öz niteliğinin gerekleri ve olanaklarına göre uygulamayı bilen ve isteyenlere verir. Oyunun kurallarını öğrenmeden ve benimsemeden hiç kimse başarı kazanamaz, kazanamamıştır.**

Yakından bakılırsa başarısızlıkların çoğunun asıl nedeni işletmecilik ruhunun yokluğu, direnme, disiplin ya da cesaret eksikliği, bazı kişilerin namussuzluğu değil; çoğu kez, şu ya da bu biçim altında görünen bilgisizliktir.

Aynı şekilde, kooperatifçiliğin en zorlu hasmı çıkarları tehlikeye düşenlerin rekabeti ya da düşmanlığı değil, yine bilgisizlik, ya da gelişmesini yöneltmek görevi, isteği ve yetkisini taşıyanların eğitiminin yetersizliğidir.

Demek ki, önce bu bilgisizliği ortadan kaldırmak gerekir : Bilim konusu durumuna gelen kooperatifçilik artık öğretim konusu olmak zorundadır.

Bu sabit gerçek bilgisiz olduklarını bile bilmeyen bilgisizleri etkilememektedir. Fakat kötü bilgiler verilmiş iyi niyetlileri her zaman üzmiştir ve üzmektedir.

Gerçekte ne olmaktadır? Eylemde inancın ve şevkin verdiği dinamizmle davranılmakta ve neyin nasıl yapılacağı kararlaştırılacağına zekaya güvenilmektedir.

İnanç herkes için gereklidir, en azından militan şevkli olmalıdır. Fakat, karmaşık ve istikrarsız duruma girmiş olan bir dünyada bir yer sahibi olmak için bugün artık ne inanç ne de şevk yeterlidir»⁷.

KOOPERATİFÇİLİK KONUSUNDAKİ EĞİTİM VE ARAŞTIRMA KURUMLARI

Bütün alanlarda olduğu gibi kooperatifçilik konusunda da öğretimle araştırmayı birbirinden kesin olarak ayırmak çok zordur. Bu iki öge çoğu kez birbirlerine sıkı sıkıya bağlı değilse bile sürekli ilişki içindedirler.

Kooperatifçilik eğitimi bütün düzeylerde yapılabilir ve yapılmalıdır.

Gerçekten, kooperatifçilik eğitimi nüfusun bütün tabakalarına yöneliktir. Eğitimi yapacak olanlar da dinleyicilerinin bileşimini göz önünde tutmak ve öğretimi onların düzeylerine indirerek yapmak zorundadırlar.

Bu yüzden, kooperatifçilik eğitiminin çeşitli yönleri vardır : Bir yandan, halkın kooperatifçilik eğitimi; sonra, kooperatifçilik eylemine girişmiş bütün kadın ve erkeklerin eğitimi; son olarak da kooperatif hareketin memur ve yöneticilerinin eğitimi, öte yandan ise asıl kooperatifçilik öğretimi.

Bu öğretim de çok çeşitli biçimler alır. Çünkü ilk ve orta dereceli okul öğrencilerinden hukuk, iktisat ve sosyoloji fakülteleri öğrencilerine kadar giden çok çeşitli dinleyicilere yöneliktir.

Böyle bir çaba, iyi yürütüldüğü zaman, kooperatif hareketine çok iyi yetişmiş yöneticiler sağlayacaktır. Ayrıca, kooperatifçileri

(7) Maurice Colombain'ın konferansı *Revue des Etudes Coopératives*'de yayınlanmıştır : «Faire des Coopérateurs», S. 127-128.

çözmek zorunda kalacakları bütün sorunları daha iyi anlamaya ve çözümlenmeye, yukarıda tanımlanan bütün alanlardaki kooperatifçilik eylemlerinin değerini daha iyi kavramaya yetenekli kılacaktır.

Bu öğretim çoğu kez sözlüdür.

Mektupla öğretim biçiminde de olabilir.

Örneğin Fransa'da, Tarım Kooperatifçiliği Ulusal Merkezi ile en önemli kooperatif federasyonları ve konfederasyonlarınca kurulan ve desteklenen Uluslararası Yüksek Kooperatifçilik Okulu böyle bir öğretimi uygulamaya koymuştur.

Fakat, daha önce de söylendiği gibi, gerçek bir öğretim zorunlu olarak araştırma enstitülerinin kurulmasıyla bütünlenmelidir.

Girişilen araştırmalar çoğu kez iki çeşittir :

— Önce teknik düzeyde, Bu araştırmalar her zaman «ürün» üzerine yapılmaya bile en azından «faaliyet» üzerine yapılır.

Örneğin, bir kooperatif hareket ya da onun kurduğu ve finanse ettiği bir enstitü bu kooperatif harekete katılanların pazarladığı ürün yada ürünlerin niteliğinin iyileştirilmesi amacıyla araştırmalar yapma, ya da bu ürünleri toplamak ve satmak için kullanılacak en iyi yöntemleri araştırma yoluna gidebilir.

— Sonra, tarihî, sosyolojik ya da ekonomik düzeyde.

Örneğin, ülkelerin birçoğunda kooperatif öncesi görünümünün aslı ya da kooperatif biçimindeki ilk uygulamaların yaşamında olumlu ya da olumsuz rol oynayan çeşitli düşünce akımlarının eylemi iyi bilinmemektedir.

Aynı şekilde, az çok «strüktüre» insan topluluklarının doğmakta olan kooperatif olayı karşısındaki tutumunun ne olduğu iyi bilinmemektedir. Kuşkusuz bu durum kalkınmakta olan ülkelerde girişilen bir çok kooperatif deneyinde görülen başarısızlığın nedeni olmuştur.

Fransa'da Kooperatif Koleji yıllardan beri bu iki alanda araştırmalar yapmaktadır. Kısa süre önce Fransız Kooperatifçilik Enstitüsüne dönüşen Kooperatif İncelemeleri Enstitüsü de bu konudaki bazı girişimlerinin sonucundan memnun olsa gerekir.

— Son olarak, günümüzde gittikçe büyüyen bir yer alan ekonomik ve malî sorunlar kooperatif olayı açısından incelenmelidir.

Kooperatifçilik, bu alanda, kamu kesimi ya da kapitalist kesiminkilerden değişik çözümler gerektirir. Bu çözümler kooperatif harekete, aşağı yukarı her yerde oluşan yeni sosyo-ekonomik yapılar içindeki yerini daha kolayca kazanma olanağını sağlayacaktır.

Bütün bu araştırmaların kooperatif hareketin açık isteği üzerine olmasa bile en azından onun devamlı işbirliğiyle yapıldığı sürece daha çok değer kazanacağı ve kooperatif hareketin tümüne daha yararlı olacağı açıktır.

Böyle bir işbirliğini kooperatif hareketle kurmayan bir araştırma enstitüsü, çalıştırdığı kişilerin bilimsel değeri ne olursa olsun, kısır bir eylemde bulunma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır ve bu yüzden elindeki araçların azaldığını ve hatta büsbütün yok olduğunu görecektir.

Aynı şekilde, böyle bir enstitünün Üniversiteyle bütünleşmekte değilse bile en azından onunla olanaklı olduğu kadar sıkı bir bağ kurmakta yararı vardır. Ne kadar özgün olursa olsun, kooperatif bilimi, yararlı bir biçimde, ancak öteki bilimsel disiplinlerle ilişki kurarak zenginleşebilir.

Ayrıca, girişilen araştırmaların gizli kalmaması gereği açıktır. Alınan sonuçların olanaklı olduğunca geniş bir şekilde yayılmasında yarar vardır. Sonuçlar yalnızca kooperatif hareket içinde değil, onun dışında da yayılmalıdır. Bu kooperatif hareketi bilmeme ya da önemini sistematik olarak küçültme eğiliminde olan dünyanın dikkatini çekme sonucunu da doğuracaktır.

Aşağı yukarı bütün dünyada bu alanda geçerli yayınlar bulunmaktadır. Fransızca dilinde yayınlanan üç dergi anılmağa değer.

— 1921 yılında profesör Charles Gide ve profesör Bernard Lavergne tarafından kurulan ve 50. yılını kutlamış olan Kooperatif İncelemeleri Dergisi (la Revue des Etudes Coopératives). Bu derginin yayınlanması, birkaç yıldan beri, önce Kooperatif İncelemeleri Enstitüsü ve kurulduğundan bu yana da Fransız Kooperatifçilik Enstitüsü tarafından sağlanmıştır.

— Profesör Henri Desroche tarafından yönetilen ve Paris Kooperatif Araştırmaları Merkezinin yardımlarıyla yayınlanan «Kooperatifçilik ve Kalkınma Sosyolojisi Uluslararası Arşivleri» (les Archives Internationales de Sociologie de la Coopération et du Développement).

Kollektif Ekonomi Bülterleri (les Annales de l'Economie Collective). Bu dergi, 1908'de profesör Edgard Milhaud tarafından kurulan ve şimdi yayını Kollektif Ekonomi Üzerine Araştırma ve Enformasyon Uluslararası Merkezince (C.I.R.I.E.C.) sağlanan «Annales de la Régie directe» dergisinin devamıdır. İngilizce adı **Annals of Public and Cooderative Economy** olan bu dergi sütunlarında kooperatifliğin çeşitli biçimlerini ilgilendiren incelemelere geniş yer vermektedir.

Bu üç dergi, çeşitli açılardan ve değişik yöntemlere göre,)böyle olması aslında çok iyi), Fransızca konuşan uzmanlarca kooperatifliğin çeşitli soruları üzerinde yapılan araştırma ve incelemeleri önemli ölçüde yaymaktadır. Aynı zamanda, çeşitli dillerde yazılan incelemelerin Fransızca çevirilerini de yayınlamaktadır.

Usul kooperatif kurumlarınca yada uzmanlaşmış enstitülerce yapılıp yayınlanan incelemelerden başka uluslararası kurumlarca yapılan araştırmalardan söz etmemek doğru olmaz.

Özellikle Uluslararası Çalışma Bürosu iyi incelemeler yayınlamaktadır. Bunlar ya kitap biçiminde ya da «Informations Coopératives» adlı dergisinde yayınlanmaktadır. Bu incelemelerin çoğu kooperatifçilik konusunda değerli uzmanlar olan Dr. Georges Fauquet, Maurice Colombain ve Jean Orizet tarafından ya da onların yönetiminde yapılmıştır.

Birleşmiş Milletler Tarım ve Besin Örgütü ile Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü de tarım kooperatifçiliği, tarım kredisi ve kooperatifçilik eğitimi alanlarında önemli yayınların hazırlanmasını ve yayılmasını sağlamıştır.

Son olarak, kooperatifçilik alanında Uluslararası Kooperatif Birliği, Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu ve Avrupa Tarım Konfederasyonu tarafından Fransızca dilinde yayınlanan önemli çalışmaları belirtmek gerekir.

KAÇINILMAZ BİR İŞBİRLİĞİNE DOĞRU

Sonuç olarak, kooperatif bilimi, ya da bazan söylendiği gibi «kooperativizm» kendi kesiminde yapılan araştırmalardan ve ifade araçlarının değerinden gurur duyabilir.

Şimdiye kadar yalnızca Fransızca dilinde alınan sonuçlardan söz edildi. Bir çok başka dilde (İngilizce, İspanyolca, Rusça, Almanca, Polonyaca, vb...) yapılan çalışmaları da anmak gerekir.

Fakat kabul etmek gerekir ki, girşilen araştırmalar ve yapılan yayınlar dağınık bir biçimde, önceden eşgüdüm sağlanmadan yapılmıştır. Bunlar, araştırmacıların isteklerine bağlı olarak yada yıldönümleri yüzünden (1971'de Robert Owen'in ikiyüzüncü doğum yıldönümü, 1972'de Charles Fourier'in ikiyüzüncü doğum yıldönümü, vb.) yapılmıştır.

Daha önemli olan bir sorun da şudur : Bazan bilimsel yönden çok önem taşıyan çalışmaları ancak yazıldığı dilde okuyabilenlerin yararlanmasına açık kalmaktadır.

Bu çalışmaların başka dillere çevrilmesi sınırlı kalmakta, çevrildiği zaman da çevirinin değeri tartışılabilir olmaktadır.

Bu konuda, kooperatifçilik dilinin bazı çeviricilerce tanınmamış olması ya da kötü tanınması üzücü bir durumdur. Bu durum, bir çok çevirinin bilimsel değerini azaltmaktadır.

Kuşkusuz, kooperatifçilik konusunda araştırma yapan birkaç enstitüce gerçekleştirilen çalışmaları arasında eşgüdüm sağlamak amacıyla çalışmaları girşilmiştir, fakat bu çabaların sonucu hâlâ sınırlıdır.

Bununla birlikte, bu çalışmalar bırakılmamalıdır. Tersine sürdürülmeli, hatta yoğunlaştırılmalıdır. Uluslararası Kooperatif Birliği bu alanda birinci planda rol oynayabilir.

Kuşkusuz, onun da maddî araçları önemli malî kaynaklarının yokluğu yüzünden sınırlı kalmaktadır.

Fakat, onu paraca ve insan gücü olarak donatmak olanaksız olmasa gerekir. Böylece, temsil edildiği bütün ülkelerde, kooperatifçilik konusunda yapılan en geçerli araştırmaları tanımak ve en iyi çalışmaları kabul ettiği bütün dillerde yaymak olanağını kazanacaktır.

Kooperatifçilik formüllerinin değerinin bazı ülke yöneticilerince tartışma konusu yapıldığı ve kooperatif biliminin zenginleşmesini sürdürdüğu bir zamanda bu yönde bir eylem, kuşkusuz, uluslararası kinin değilse bile güvensizliğin sürdüğu bir dünyada, Uluslararası Kooperatif Birliğinin amblemi olan gökkuşağı altında şimdiden toplanmış olan bütün insanların bağlandığı barış ve dayanışma idealini geliştirici nitelikte olacaktır.